

ДИСКУРСИВНІ КОНТЕКСТИ КАЛІПТИЧНОЇ ЕСТЕТИКИ ТА ОБРАЗУ НІМФИ КАЛІПСО В ЛІРИЧНОМУ СЮЖЕТІ ДАНИ РАНГИ

DISCURSIVE CONTEXTS OF CALYPTIC AESTHETICS AND THE IMAGE OF THE NYMPH CALYPSO IN DANA RANGA'S LYRICAL PLOT

Фокіна С.О.,

orcid.org/0000-0002-2406-0978

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри зарубіжної літератури

Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

В статті розглянуто, що на сучасному етапі розвитку літературознавства актуальним є вивчення дискурсивних контекстів літератури сьогодення, що визначається діалогом між традицією, як складовою архіву дискурсу, та літературними практиками ХХІ століття. Роботи Я. Ассмана, Р. Барта, Ж. Боллака, С. Буріні, П. Нора, К. Юханнісон визначили методологію цього дослідження, що дозволяють осмислити історичні верстви дискурсивних контекстів. Важливою віхою для дослідження було осмислення таких понять як ностальгія, історичні дискурсивні контексти, безпосередньо історія Одіссея та Каліпсо, порівняння Каліпсо та Цирцеї як двійників, їх зв'язок з утриманням Одіссея на чарівних островах. Мета статті була спрямована на виявлення дискурсивних формацій ностальгії як маркера німфи Каліпсо у вірші «Вода» сучасної поетеси-емігрантки Дани Ранги. Відповідно до мети заявлені наступні завдання: 1. Проаналізувати дискурсивні контексти вірша «Вода» в їх історичній та міфологічній перспективі. 2. Простежити обумовленість архіву дискурсу ностальгії історичними пластами. 3. Осмислити ностальгічний дискурс у взаємозв'язку з міфологемою, що реалізується фігурою німфи Каліпсо. В ході аналізу були виявлені наступні показники дискурсивних контекстів образу німфи Каліпсо та каліптичної естетики. 1. Книги віршів Дани Ранги є важливою сторінкою сучасної німецької поезії. 2. В ліричному сюжеті віршу Дани Ранги «Вода» домінує ностальгічні дискурсивні формації. 3. Можна зафіксувати прояви каліптичної естетики, через те, що авторка головні сенси ховає до підтексту. 4. Поетична свідомість сучасної поетеси-емігрантки Дани Ранги відрізняє трансгресивна ідентичність. 5. Ліричне «я» можна ідефінувати з образом німфи Каліпсо. 6. Каліпсо втілює божественність водної стихії.

Ключові слова: дискурсивні контексти, каліптична естетика, німфа Каліпсо, ностальгія, ліричний сюжет, Дана Ранга.

At the present stage of development of literary studies, the study of discursive contexts of modern literature is relevant, which determines the relationship between tradition, as a component of the archive of discourse, and literary practices of the 21st century. The methodology of the article meant research that allows us to understand historical events of discursive contexts, among which were the works of J. Assmann, R. Barth, J. Bollack, S. Burini, P. Nora, K. Johannison. The aim of the article is to identify discursive formations of nostalgia as a marker of the nymph Calypso in the poem "Water" by the contemporary émigré poet Dana Ranga. In accordance with the aim, the following tasks are stated: 1. To analyze the discursive contexts of the poem "Water" in their historical and mythological perspective. 2. To trace the conditioning of the archive of the discourse of nostalgia by historical layers. 3. To comprehend the nostalgic discourse in its relationship with the mythologeme, which is realized by the figure of the nymph Calypso. Nostalgic discourse determines the nature of manifestations of poetic consciousness and the generation of a lyrical plot itself, which forms the corresponding discursive contexts. The above-mentioned aspect contributes to the actualization of the most relevant emblematic and archetypal layers in the work of emigrant poets, forming subtextual layers of nostalgic discourse. Nostalgia, in the case of Dana Ranga, manifests itself as discursive calyptic contexts of the female water element. Nostalgia in the lyrical plot is intensified by taking into account the discursive context of maternal memory and in terms of the special type of consciousness of an emigrant poet with a demonstrative transgressive identity, which corresponds to the personality of Dana Ranga.

Key words: discursive contexts, calyptic aesthetics, nymph Calypso, nostalgia, lyrical plot, Dana Ranga.

Постановка проблеми. У сьогоденні на етапі розвитку літературознавства актуальним є вивчення дискурсивних контекстів сучасної літератури, що обумовлює взаємозв'язок між традицією, як складовою архіву дискурсу, та літературними практиками ХХІ століття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При визанні таланту Дани Ранги в Німеччині, її творчість досі ще детально не досліджена. В свою чергу методологію статті визначили дослідження, що дозволяють осмислити історичні вер-

стви дискурсивних контекстів, серед яких роботи Я. Ассмана, Р. Барта, Ж. Боллака, С. Буріні, П. Нора, К. Юханнісон.

Постановка завдання. Мета статті виявити дискурсивні формації ностальгії як маркера німфи Каліпсо у вірші «Вода» сучасної поетеси-емігрантки Дани Ранги. Відповідно до мети заявлені наступні завдання: 1. Проаналізувати дискурсивні контексти вірша «Вода» в їх історичній та міфологічній перспективі. 2. Простежити обумовленість архіву дискурсу ностальгії істо-

ричними пластами. 3. Осмислити ностальгичний дискурс у взаємозв'язку з міфологемою, що реалізується фігурою німфи Каліпсо.

Виклад основного матеріалу. При реалізації ностальгичного дискурсу найбільш активний діалог сучасними поетами-емігрантами здійснюється не просто з дискурсом класичної спадщини. За спостереженнями Я. Ассмана, «феномен “класики”» важливий не тільки «з точки зору виникнення класичних текстів, а з точки зору повернення до них як до пам'яті про минуле» [4 с. 299]. Особливо привабливим для сучасної поетичної діаспори виявляється діалог зі спадщиною, що визначив в тій чи іншій мірі епістемологічні та смислові горизонти ностальгії.

Ностальгичний дискурс обумовлює характер проявів поетичної свідомості й породження безпосередньо ліричного сюжету, який формує відповідні дискурсивні контексти. Вищезазначений аспект сприяє актуалізації у творчості поетів-емігрантів найбільш доречної емблематики та архетипових шарів, формуючи підтекстові пласти ностальгичного дискурсу. При цьому з точки зору Р. Барта, «ідеологія як така втілюється за допомогою конотативних означальних, що розрізняються в залежності від їх субстанції» [5, с. 43]. Показовим є тяжіння ностальгичного дискурсу до каліптичної естетики. У свою чергу каліптичні дискурсивні формації незмінно втілюють принцип, що «таємниця в рамках каліптики знаходиться <...> на поверхні», дозволяючи трансформувати «античну мотивику в більш-менш абстрактні концепти естетики» [11, с. 135]. Універсальність ностальгичних дискурсивних контекстів спрямована на відтворення ідеологем втраченого раю, меланхолічного настрою та відчуття туги.

Показова психоаналітична формула З. Фрейда, що фіксує меланхолічний погляд на світ: «об'єкт не помер реально, але загублений як об'єкт любові» [10]. Фактор відсутнього, властивий трансгресивної ідентичності емігранта, активує не тільки палімпсестний характер мислення, але й супутні меланхолічні конотації. При цьому саме фрейдівський психоаналіз наочно демонструє активність історичної, а вірніше міфологічної, складової архіву дискурсу. Досить згадати, що «багато комплексів, виявлених в рамках психоаналізу, слідуючи за думкою З. Фрейда про едіповий комплекс, були виявлені на основі переосмислення міфів: комплекс Медеї, комплекс Електри, нарцицизм та ін.» [3, с. 370]. Психоаналітична дискурсивність незмінно експлікує міфологеми як метафори неврозів, розкриваючи їх конота-

тивний потенціал. Для дискурсивних формацій ліричного сюжету, модельованого поетичною свідомістю творця-емігранта, характерна зворотна ситуація. В даному плані знаходження прихованої міфологеми в сюжеті, що відповідає принципам каліптичної естетики, допомагає виявити важливий аспект як особистісної пам'яті поета-емігранта, так й історичної пам'яті самого дискурсивного контексту. Але не менш важливим є факт того, що конотативні значення латентні та пластичні, незмінно варіюються залежно від світоглядних установок конкретного поета-емігранта, його авторського міфу, специфіки ліричного сюжету, обраної поетичної маски.

Сьогоднішній стан перехідності, що відрізняє нашу епоху, на думку П. Нора, активує «рух пам'яті, настільки загальний, глибокий та потужний» [15], що заслуговує найменування – «Меморіальна епоха» [15]. Сучасність відрізняють дві показові інтенції. Перша інтенція орієнтована на «ефект “акумуляції” пов'язаний з відчуттям втрати» [15]. Друга інтенція реалізує «ефект автономізації сьогодення між непередбачуваним майбутнім та кануном у темряву, непрозорим для нас минулим» [15]. Поет-емігрант, творча діяльність якого припадає на кінець ХХ – початок ХХІ століття, завдяки своїй трансгресивній ідентичності опиняється в ситуації фіксації безпосереднього переживання розриву, втрати, номадистського розсіювання. Активність подібних дискурсивних формацій, потенційно ностальгичних, у свою чергу призводить до епістемологізації особистої, історичної та культурної пам'яті. П. Нора відзначає активність сьогоденного виникнення «різноманітних форм пам'яті меншин, для яких відвоювання власного минулого є необхідною складовою утвердження власної ідентичності» [15]. Належність будь-якого емігранта до меншин показова, як й той факт, що емігрантський статус у сучасній соціальній та культурній ситуації, запускає механізми пам'яті, активуючи тим самим формування ностальгичного дискурсу.

Представляє інтерес зауваження С. Буріні, що «боротьба за пам'ять є невід'ємною частиною інтелектуальної історії людства...» [8, с. 70]. Безсумнівний зв'язок пам'яті з ідентичністю дозволяє виявити взаємообумовленість даних феноменів традицією, а відповідно й архівом та владою дискурсу. У сукупності вищезазначені фактори зумовили те, що «ніяка інша епоха в історії людства не була так зайнята проблемами пам'яті, як наша» [8, с. 71]. Перехідний статус сучасної культурної епохи посилює й без того активність

пам'яті сучасного поета-емігранта, який переживає ностальгію та перетворює її в ліричний сюжет.

Не менш важливим є фактор збереження поетими-емігрантами саме культурної пам'яті, яку з точки зору Я. Ассмана відрізняє характер єдності, де «сплітаються традиція, історична свідомість», міфомоторика «й самовизначення» [4, с. 24]. Прояви ностальгічного дискурсу в текстах сучасних поетів-емігрантів можна фіксувати на різних рівнях, які у своїй взаємодії формують загальне дискурсивне поле ностальгії. За спостереженнями К. Юханнісон, «виявлення домінуючої структури почуттів є одним із способів визначення меж історичного періоду» [13, с. 82]. Увага ж до меланхолійності вже неминуче спрямовує погляд сучасності до феномену ностальгії. Процеси ідеалізації за своєю суттю архетипові, а ностальгічна призма в свою чергу сприяє активації не тільки архетиповості, але й певної ідеологізації. За думкою П. Нора, «пам'ять в силу своєї чуттєвої та магічної природи уживається тільки з тими деталями, які їй зручні» [16, с. 20], що, безсумнівно, сприяє процесам ідеалізації об'єктів ностальгічного дискурсу та створенню відповідну емігрантську художню ідеологію.

Ностальгія задає дискурсивні контексти, які марковані не тільки метафорично, але й апелюють до міфологічного і навіть казкового наративу. За зауваженням Ж. Старобінського, в ситуації, коли «в умах прокинеться ностальгія за світовими витоками, казкове іносказання постане уламком початкових часів» [18, с. 362], що акцентує взаємозв'язок дискурсивних формацій чарівної казки з феноменом ностальгії. Ностальгічний дискурс поетів-емігрантів безпосередньо включає образ острова, а на дискурсивному рівні саме слово «острів» етимологічно «несе в собі почуття самотності, ізолюваності, усамітнення» [6, с. 6]. Метафора взаємозв'язку острова і архепілагу, як втілення емігранта та його ментального тяжіння до покинутої батьківщини, включається в дискурсивні практики ностальгії, де міфологізація різноспрямована та сприяє поглибленню смислового поля емігрантської поезики. Метафоричний шар острова як маркер емігрантської поетичної свідомості здатний продукувати певну образну систему на рівні ліричного сюжету та метатемі творчості. Характерно й спостереження, зроблене Ж. Боллаком, про взаємозв'язок феномена пам'яті з набуттям свідомості письмового статусу і психоаналітичними практиками. Ж. Боллак стверджує, що «предмет реконструкції пам'яті (Gedachtnis), передбачуваний психоаналітичним лікуванням, володіє формою письма» [1, с. 303]. При цьому

острів в підтекстових шарах реалізує не тільки сюжети про відчуженість, лімінальність і навіть інобуття, а й безпосередньо експлікує коди палімпсестної емігрантської свідомості, обумовлюючи прояв ностальгічних інтенцій на рівні дискурсу.

Позиції вчених дають підстави розглядати еміграцію крізь призму різних підходів, однак незмінно висвічують домінанти лемінальності особистого хронотопу, трансгресивності свідомості, екзистенціальний аспект світосприйняття, що концентруються так чи інакше в плані міфологічної орієнтованості навколо Одиссея як емігранта і ностальгіка. Так з точки зору Ф. Артога, «“Одіссея” оповідає й про те, що повернення героя не є достатньою умовою для того, щоб все відновилося з початку» [12, с. 102]. Така позиція мимоволі акцентує ностальгічну призму в сприйнятті самим Одиссеєм втраченого світу, який не може бути знову знайдений повною мірою навіть після повернення. Вищезгаданий ракурс центрує рецепцію улісового міфу культурою як сенсетивного досвіду першого ностальгіка. Більш того, Ф. Артог відзначає важливу для сприйняття смислового потенціалу одиссеєвого емігрантського й ностальгічного досвіду деталь, яка вказує на те, що «Одіссей, поневіряючись морем стає Ніким» [12, с. 108]. Даний аспект одиссеєвого міфу фіксує не тільки ностальгію Одиссея, але й причетні їй та в той же час принципово альтернативні розрив і нівелювання. Одиссей, будучи прототипом інтелектуала-емігранта, своєю позицією «Ніхто», крім трикстерських потенцій, акцентує й емігрантську трансгресивну ідентичність, та сприяє продукуванню емігрантською поетикою не тільки ностальгічних дискурсивних формацій, а й інтенцій обнулення. Слід зазначити, що «Одіссей постає трагічною фігурою як ностальгік, але в той же час ця трагічність врівноважується гнучкістю і авантюризмом героя» [9, с. 513]. Для сучасної перехідної епохи образ Одиссея своєю полівалентністю видається вельми привабливим, даючи можливість не тільки численних інтерпретацій, але й співзвучній епосі пост- та метамодернізму фіксації на улісовій гібридності.

У сучасному жіночому емігрантському дискурсі одиссеїв канон може трансформуватися у вигляді перенесення ряду аспектів, пов'язаних з царем Ітаки на коло його супутниць. Формування дискурсивних контекстів коханих Одиссея сприяє розкриттю як їх взаємозв'язку з героєм першоемігрантом, так й безпосередньо їх жіночого архетипічного потенціалу.

У плані такої інтерпретації одиссеєва конона з урахуванням дискурсивних контекстів міфоло-

геми німфи Каліпсо та дискурсивних контекстів каліптичної естетики показовим є вірш «Вода» сучасної поетеси-емігрантки румунського походження – Дани Ранги. Поетичний дискурс Дани Рангі реалізується сьогодні як важлива сторінка сучасної німецької поезії.

Wasser
Sie atmen mich ein, ihre Lieder durchziehen mich;
ihn, den Einsamsten, trage ich.
Das Messer wählt nicht zwischen hell oder dunkel, ein
Versteck
bleibt mir verwehrt. Hinter dem Spiegel und auf dem
Grund,
was bin ich? Sie sagen, ich sei nur ein Teil
von allem, nur ein Aspekt

Wasser [2]

Вода
Вони вдихають мене,
їхні пісні течуть крізь мене;
Я несу його, самого самотнього.
Ніж не вибирає між світлом і темрявою,
я не можу знайти укриття.
Що я за дзеркалом і внизу?
Вони кажуть, що я всього лише частина з усього,
тільки один аспект

Вода

З позицій каліптичної поетики прочитання «пісень» у вірші Дани Рангі представляється посиленням до архаїчної форми ліричного дискурсу, що є алюзіями поем Гомера «Іліада» і «Одіссея». У свою чергу жіноча іпостась ліричного «я» активує парафрази з «Одіссеї», вказуючи на Цирцею, сирен, й, безпосередньо, німфу Каліпсо. Фантазійно розмитий ліричний сюжет вірша Дани Рангі цілком вписується в сюжетний канон «Одіссея на острові Огігія, в полоні у німфи Каліпсо», з певним феміністичним зміщенням акцентів з фігури хитромудрого царя Ітаки на його кохану з Огігії.

У вірші Дани Рангі фразу «несу його самого самотнього» можна тлумачити як притулок, який Каліпсо дає виснаженому та викинутому на берег її острова Одіссею. За спостереженнями М. С. Мірто, «Цирцея і Каліпсо <...> становлять небезпеку забути про повернення», контрастуючи з «ностальгією за батьківщиною Ітаке» [14, с. 8]. У той самий час дискурс Каліпсо не протиставляється ностальгічним дискурсивним контекстам, а навпаки втілює ностальгію у постаті німфи з Иномиря. Саме на Огігії, царстві Каліпсо, Одіссею судилося першому в європейській літературі пережити ностальгію та пов'язаний із ностальгічним світосприйняттям спектр почуттів. Ліричний сюжет Дани Рангі можна інтерпретувати відповідно до водних метафор як

повернення зі світу мертвих до життя або ж переродження, що посилює статус трансгресивності ліричного «я».

У контексті відсилань до «Одісеї» Гомера, ліричне «я» Дани Ранги можна ідентифікувати як фігуру німфи Каліпсо в її феміністичному тлумаченні як можливість домінування жіночого міфу і відповідно жіночої сутності. Подібна ідентифікація відкриває широкі можливості для інтерпретації вірша. Авторський міф Дани Ранги розширює тлумачення архетипічної природи водної стихії в плані алюзій гомерівської поеми в каліптичному ключі. Такий ракурс дозволяє поглянути на образ німфи Каліпсо як втілення жіночої божественності, пов'язаної зі світом життя та смерті, при цьому даючи можливість осмислити й специфіку любовних відносин Одіссея та німфи, що полонила його.

Каліпсо, чиє ім'я означає «та, що приховує», за словом О. А. Ханзена-Льове, живе «на кордоні між водою / морем і землею, тутешнім світом й небом» [11, с. 133]. Така прикордонність Каліпсо може стати як символічним втіленням трансгресивної ідентичності, так й дозволяє ототожнити її з водною стихією, особливо враховуючи деякі неканонічні міфи про Одіссея та Каліпсо. Тересей пророкує Одіссею загибель у морі, а згідно з давньоримським автором Гаєм Юлієм Гігіном, Каліпсо, не переживши розлуки з Одісеем, позбавляє себе життя. Римський письменник не уточнює яким чином розлучилася Каліпсо з життям, але знаходження на острові та зв'язок з водою, підказує можливу смерть німфи аналогічну загибелі поетеси Лесбоса Сапфо, яка кинулася з скелі в море.

Показовим є двійництво Кірки (Цирцеї) та німфи Каліпсо. Перебування Одіссея на Еєї та Огігії міфологи розцінюють як перебування в потойбічному світі, а розрив з Цирцею та Каліпсо – поверненням до світу живих. У ліричному тексті Дани Ранги в рамках каліптики ностальгія ототожнюється з образом води, що оточує чаклунський острів, й персоніфікується у фігурі німфи Каліпсо, яка утримує в полоні Одіссея. За зауваженням О. Ханзена-Льове, «Каліпсо є чисто поетичною й штучною фігурою, без легітимації в архаїчних міфах та фольклорі» [11, с. 133]. Актуалізація цього образу у вірші Дани Ранги крім ностальгічних інтенцій та слідування одісееву канону стає знаком спадкоємності, у всякому випадку часткової, каліптичній поетиці, відповідної прагненню Дани Ранги виносити найбільш значущі смислові віхи ліричного сюжету до під текстових слоїв відповідних до каліптичних дискурсивних формацій.

При цьому Каліпсо символізує спокусу прикордонності, прийнятті трансгресивної ідентичності та ностальгічного світосприйняття. Каліпсо, «як й Кірке – її “двійник” – <...> зваблює чоловіків співом та меланхолією, реалізуючи дослівне значення власного імені, тобто» покривати «тужуюче обличчя одягом або фатою...» [11, с. 133–134]. Щодо такої специфіки тлумачення образу німфи Каліпсо і значення її імені можна припустити ще й один аспект, пов'язаний з особливістю приховування, притаманного жіночій фізіології. Еротичні коди стають у вірші Дани Ранги варіаціями теми злитості, що втілюється водною стихією.

Еротичні коди актуалізуються історіями любовних взаємин Одиссея та обох закоханих в нього господиень чарівних островів. Так сучасний французький письменник, есеїст й знавець античності – П. Кіньяр розглядає виниклу після протистояння близькості Одиссея та Цирцеї як обмін таємницями: «Улісс – Цирцеї: таємниці твоєї таємниці <...> я стану наперсником. Твоїй душі я стану посохом-душею. Цирцея – Уліссу: таємниці твоєї таємниці <...> я буду берегинею. <...> я сховаю твою таємницю в темному будинку мого черева» [17, с. 262]. Такий еротичний підтекст, співвідносний з образами німфи Каліпсо та Цирцеї, може поширюватися і на водну стихію у вірші Дани Ранги.

Ніж в ліричному сюжеті Дани Ранги («*Ніж не вибирає між світлом і темрявою*») в рамках каліптичної поетики може символізувати розлуку, яка стає звільненням для ностальгуючого за Ітакою Одиссея та обертається гіркотою і втратою для пристрасно люблячої його німфи, чий спектр почуттів цілком відповідає відчуттю ліричного «я», що есплікується в вірші фразою: «*я не можу знайти укриття*». Осмислюючи фактор одиссеєвої ностальгії С. Бойм, робить висновок, що «підступні колискові Цирцеї відлунуються в мелодіях дому» [7, с. 44]. У рамках ліричного сюжету Дани Ранги такою ситуацією стає уявлення про навіть не гіпотетичне, а скоріше міфологічне повернення додому, яке, трансформуючи канон одиссеєвої міфи, виявляється для ліричного «я» свідомо недосяжним.

Висновки. Ностальгія ж у випадку Дани Ранги проявляється як дискурсивні каліптичні контексти жіночої водної стихії. Показовим є також інший зв'язок ліричного «я» вірша Дани Ранги «Вода» з образом Каліпсо в як втіленням каліптичної естетики та ностальгією. Ностальгія в ліричному сюжеті посилюється з урахуванням дискурсивного контексту материнської пропам'яті й в плані особливого типу свідомості поета-емігранта з показовою трансгресивною ідентичністю, що відповідає особистості Дани Ранги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Боллак Ж. Пам'ять / Забуття. Європейський словник філософії: Лексикон неперекладності; [пер. с фр.] / [под. ред. Б. Кассен]. Т. 1. Киев: Дух і літера, 2015.
2. Сайт Дани Ранги. URL: <http://danaranga.com/preise/>
3. Фокина С. О. Фрейдівська «Психопатологія повсякденного життя» у дискурсивному полі «Міфологій» Р. Барта. *Наукові записки*. Сер.: Філологічні науки. Вип. 2 (209). 2024. С. 368–373.
4. Assman J. Das kulturelle Gedächtnis: Schrift, Erinnerung und politische Identität in frühen Hochkulturen. : C H Beck, 2018.
5. Barthes R. Rhétorique de l'image. *Communications*. 1964. № 4. Pp. 40–51.
6. Baudry R. Islands of the imagination. *The UNESCO Courier*. December 1997. Pp. 6–10.
7. Boym S. The Future of Nostalgia. New York City: Basic Books, 2001.
8. Burini S. Cultural Memory as Semiotic Mechanism in Art. *Memory as the Subject and Instrument of Art Studies*. 2016. Pp. 64–73.
9. Fokina S. Discursive Contexts of Image of an Odysseus-nostalgic. *Slavia orientalis*. Т. LXX. № 3. 2021. С. 507–521.
10. Freud S. Traurigkeit und Melancholie.. URL: <https://www.hugendubel.info/detail/ISBN-9783150143957/Freud-Sigmund/Trauer-und-Melancholie>
11. Hansen-Löve Aage. Zur Tiepologie des Erhabenen in der russischen Moderne. *Poetika*. 1991. Bd. 23. Heft 1–2.
12. Hartog F. Mémoire d'Ulysse: Récits sur la frontière en Grece ancienne. Paris: Gallimard, 1996.
13. Johannison K. The Story of Melancholy. London, 2021.
14. Mirto M. S. «Mi disse: immortale / Sarai, se rimani...». Calypso e Giovanni Pascoli. *Maia: rivista di letterature classiche*. Fascicolo I. Anno LX. Gennaio-Aprile 2008. Pp. 6–14.
15. Nora P. L'avènement mondial de la mémoire. 2002. URL: <https://indomemoires.hypotheses.org/610>
16. Nora P. Les lieux de mémoire. La République. Paris: Gallimard, 1984.
17. Quignard P. Vie secrete. Paris: Gallimard, 1998.
18. Starobinski J. Ironie et mélancolie: Gozzi, Hoffmann, Kierkegaard. *Sensibilità e razionalità nel Settecento*. Sansoni, Firenze. 1967. Vol. 2. Pp. 441–459.